

Катерина Петрівна ПРОСКУРА

доктор економічних наук,
доцент,
викладач кафедри аудиту,
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана
E-mail: katarinam@ukr.net

ОСОБЛИВОСТІ ОПОДАТКУВАННЯ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ У 2015 РОЦІ

Проскура, К. П. Особливості оподаткування банківських установ у 2015 році [Текст] / Катерина Петрівна Проскура // Економічний аналіз : зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол. : В. А. Дерій (голов. ред.) та ін. – Тернопіль : Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету "Економічна думка", 2015. – Том 20. – С. 176-186. – ISSN 1993-0259.

Анотація

Вступ. Питання вдосконалення податкового законодавства щодо оподаткування банківських установ, аналізу прогнозування податкового навантаження банків та формування пріоритетів у процесі здійснення податкового контролю таких платників податків є актуальними і потребують глибокого наукового обґрунтування. Крім того, нагальною є необхідність проведення аналізу впливу податкових змін на умови надання банками послуг своїм клієнтам: на вартість та обсяги таких послуг, оскільки це надалі суттєво може вплинути на ділову активність, доступність джерел фінансування, які необхідні підприємствам для забезпечення поточної та інвестиційної діяльності.

Мета. Дослідження законодавчих змін щодо оподаткування банківських установ у розрізі основних податків, а також аналіз впливу зазначених змін на умови діяльності банків, їх податкове навантаження та дотримання ними ключових нормативів.

Метод (методологія). У дослідженні були використані загальнонаукові та спеціальні методи пізнання: діалектичний та системно-функціональний – для узагальнення теоретичних підходів до оподаткування банківських установ; аналізу і синтезу – для деталізації вимог законодавства за окремими податками; порівняння – оцінювання динаміки показників діяльності банківського сектору; логічного узагальнення – для обґрунтування підходів та пропозицій щодо удосконалення умов оподаткування банків та оптимізації податкового навантаження.

Результати. За результатами проведеного дослідження зроблено загальний висновок про те, що загалом податкове навантаження щодо сплати податку на прибуток підприємств для банківських установ очікувано знизиться, але додаткові ризики спричинює те, що органам Державної фіскальної служби тепер надано право проводити перевірки правильності ведення бухгалтерського обліку, визначення доходів, витрат і фінансового результату відповідно до міжнародних стандартів фінансової звітності. Банкам також рекомендовано посилити контроль за правильністю нарахування та утримання ПДФО і військового збору з пасивних доходів, виплачуваних фізичним особам.

Ключові слова: банки; оподаткування банків; податок на прибуток підприємств; цінні папери; податкова ставка; резерви; роялті; контрольовані операції.

Kateryna Petrivna PROSKURA

Doctor of Economics,
Associate Professor,
Lecturer,
Department of Audit,
Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman
E-mail: katarinam@ukr.net

FEATURES OF BANKING INSTITUTIONS' TAXATION IN 2015

Abstract

Introduction. *The issue of improving the tax legislation on the taxation of banking institutions, analysis of forecasting the tax burden of banks and the formation of the priorities in the process of implementation of tax control of such taxpayers are relevant and require profound scientific justification. In addition, there is an urgent need to analyze the impact of tax changes on the terms of providing services by a bank to its clients: the cost and amount of such services, as it may significantly in the future affect business activities, the availability of funding sources, which are required by enterprises to provide current and investment activity.*

Purpose. *Investigation of legislative changes on taxation of banking institutions in the context of major taxes, as well as analysis of the impact of these changes on the condition of banks' activity, their tax burden and compliance with key regulations have become the purpose of the study.*

Method (methodology). *The study used general scientific and special methods of cognition: dialectical and systemic-functional (to summarize theoretical approaches to taxation of banking institutions); analysis and synthesis (to detail the legislative requirements in the context of separate taxes); comparison (to assess the dynamics of indexes of the banking sector's activity); logic synthesis (to justify approaches and proposals for improving conditions of taxation of banks and optimizing the tax burden).*

Results. *The results of the research allow to make a general conclusion that the overall tax burden on payment of corporate income tax for banking institutions will expectedly decline, but additional risks are caused by the fact that authorities of the State Fiscal Service now are given the right to audit the accuracy of accounting, determination of income, costs and financial results in accordance with International Financial Reporting Standards. Banks are also recommended to strengthen control over the correct calculation and withholding of Personal Income Tax and Military Tax from passive income which are paid to individuals.*

Keywords: *banks; taxation of banks; corporate income tax; securities; tax rate; reserves; royalty; controlled operations.*

JEL classification: G18, G21, H21

Вступ

Питання оподаткування в нашій країні традиційно викликають зацікавлення бізнесу, держави і науковців. Проблеми оподаткування банківського сектору мають особливо гострий характер, оскільки викликають «ланцюгову реакцію», впливаючи надалі на стан фінансово-кредитної системи держави взагалі, на взаємовідносини банківських установ з НБУ, на умови кредитування господарюючих суб'єктів і фізичних осіб та параметри надання їм низки інших банківських послуг, на стан фондового ринку тощо. Проблемним із фіскальної точки зору є те, що банки, хоч є досить великими суб'єктами господарювання, фактично не є платниками ПДВ (у 2014 році і, як можна очікувати, у 2015 році ця ситуація як мінімум не зміниться) і показали від'ємні об'єкти оподаткування податком на прибуток підприємств, на що вплинули курсові різниці і формування резервів. Таким чином, банки не виконують відповідне податкове навантаження, маючи при цьому значний обсяг операцій і часто штучно маніпулюючи розмірами витрат при створенні та використанні банківських резервів.

Таким чином, питання вдосконалення податкового законодавства щодо оподаткування банківських установ, аналізу прогнозування податкового навантаження банків та формування пріоритетів у процесі здійснення податкового контролю таких платників податків є на часі і потребують глибокого наукового обґрунтування. Крім того, актуальною є необхідність проведення аналізу впливу податкових змін на умови надання банками послуг своїм клієнтам: на вартість та обсяги таких послуг, оскільки це надалі суттєво може вплинути на ділову активність, доступність джерел фінансування, які необхідні підприємствам для забезпечення поточної та інвестиційної діяльності тощо.

Мета та завдання статті

Мета та завдання нашої статті полягають у дослідженні законодавчих змін щодо оподаткування банківських установ за основними податками, сплачуваними ними, а також аналізі впливу зазначених змін на умови діяльності банків, їх податкове навантаження та дотримання ними ключових нормативів.

Виклад основного матеріалу дослідження

Основними податками, які сплачують банки і на яких ми зосередимо увагу в нашому дослідженні, є: податок на прибуток підприємств, податок на доходи фізичних осіб, єдиний соціальний внесок, податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, податок (плата) на землю.

Перш ніж безпосередньо перейти до аналізу особливостей нарахування та сплати зазначених вище податків та обов'язкових платежів, розглянемо проблемні моменти діяльності та обліку банків.

Ускладнює аналіз впливу на умови діяльності банків змін у податковому законодавстві те, що останнім часом в Україні фінансово-кредитна система переживає суттєвий спад, велика кількість банків декларує від'ємні фінансові результати діяльності, значна їх кількість протягом останнього року припинила діяльність. У таких умовах вплив змін у податковому законодавстві на умови діяльності та податкове навантаження банків в окремих випадках може стати непрогнозованим.

За оцінками НБУ, у 2014 році фінансовий результат роботи банків був від'ємним – збитки сягнули майже 53 млрд грн. При цьому, основні банківські операції загалом по системі залишалися прибутковими. Від'ємний фінансовий результат діяльності банківського сектору сформувався насамперед за рахунок суттєвого збільшення обсягів відрахувань до резервів на можливі втрати від активних операцій. Усього по системі відрахування до резервів зросло в 3,7 рази порівняно з 2013 роком, а їх частка в загальних витратах збільшилася з 16,7 % до 39,3 %. Близько 40 % збитків по системі було сформовано банками, що віднесені до категорії неплатоспроможних і в яких функціонують уведені Фондом гарантування вкладів фізичних осіб тимчасові адміністрації. Без урахування зазначених банків збитки банківського сектору становили би 33,1 млрд грн. [7].

Для прикладу розглянемо динаміку основних показників банківських установ за останні 5 років (за даними НБУ).

Таблиця 1. Аналіз основних показників діяльності банків, млн грн*.

Назва показника	01.01.2011 р.	01.01.2012 р.	01.01.2013 р.	01.01.2014 р.	01.01.2015 р.
Кількість банків, які мають банківську ліцензію	176	176	176	180	163*
з них: з іноземним капіталом	55	53	53	49	51
Активи банків	942 088	1 054 280	1 127 192	1 278 095	1 316 852
Кредити надані	755 030	825 320	815 327	911 402	1 006 358
Вкладення в цінні папери	83 559	87 719	96 340	138 287	168 928
Резерви за активними операціями банків	148 839	157 907	141 319	131 252	204 931
Капітал	137 725	155 487	169 320	192 599	148 023
з нього: статутний капітал	145 857	171 865	175 204	185 239	180 150
Зобов'язання банків, з них:	804 363	898 793	957 872	1 085 496	1 168 829
кошти суб'єктів господарювання	144 038	186 213	202 550	234 948	261 372
кошти фізичних осіб	270 733	306 205	364 003	433 726	416 371
Регулятивний капітал	160 897	178 454	178 909	204 976	188 949
Достатність(адекватність) регулятивного капіталу (Н2), %	20,83	18,90	18,06	18,26	15,60
Доходи	136 848	142 778	150 449	168 888	210 201
Витрати	149 875	150 486	145 550	167 452	263 167
Результат діяльності	-13 027	-7 708	4 899	1 436	-52 966
Рентабельність активів, %	-1,45	-0,76	0,45	0,12	-4,07
Рентабельність капіталу, %	-10,19	-5,27	3,03	0,81	-30,46

*Складено автором за даними НБУ

Звертаємо увагу на те, що на початок 2015 року спостерігається різке погіршення всіх фінансових показників банків, у тому числі банками задекларовано за 2014 рік збитків на суму 52 966 млн грн поряд з задекларованими в 2013 році прибутками у сумі 1 436 млн грн, і 4 899 млн грн – у 2012 році. Це однозначно свідчить про падіння податкових надходжень від податку на прибуток, що очікується у 2015

році. Таким чином, по факту банківський сектор випадає з числа продуктивних платників податків і не виконує очікуване з огляду на їх оборот фіскальне навантаження. Крім того, враховуючи стан банківського сектору і зміни в законодавстві, зокрема в методиці визначення об'єкта оподаткування, вважаємо, що у 2015 році податкоспроможність банків буде і далі падати, що спричинить суттєве скорочення податкових надходжень від банківського сектора.

Проблемним аспектом обліку і оподаткування банківської діяльності є формування резервів. За своєю суттю банківські резерви – це кошти банків та інших кредитних установ, які вони зобов'язані зберігати у центральному банку для забезпечення деяких своїх операцій згідно з нормами обов'язкових резервів; частина банківського капіталу, що призначена для компенсації кредитів, погашення яких ставиться під сумнів. Отже, важливою площиною, в якій НБУ здійснює контроль за діяльністю банків, є правильність нарахування банківських резервів. За структурою банківські резерви поділяються на:

- резерви за активами (за фінансовими активами та за дебіторською заборгованістю за господарською діяльністю банку);
- резерви за наданими фінансовими зобов'язаннями.

При цьому резерви за активами є спеціальними (оціночними) резервами, які зменшують балансову вартість активів і необхідність формування яких спричинена зменшенням корисності таких активів, а резерви за наданими фінансовими зобов'язаннями є забезпеченням їх виконання в майбутньому, що визнається в балансі банку як зобов'язання та свідчить про можливі втрати внаслідок вибуття ресурсів, пов'язаного з виконанням банком таких фінансових зобов'язань.

Створюючи резерви, банк оцінює ризик невиконання клієнтом своїх зобов'язань та формує резерв у повному обсязі незалежно від розміру його доходів за станом на перше число кожного місяця, наступного за звітним.

З метою формування резервів банк розробляє та затверджує внутрішньобанківські положення щодо оцінки ризиків, формування та використання резервів за кожним видом фінансових активів, групою фінансових активів, дебіторською заборгованістю за господарською діяльністю банку та наданими фінансовими зобов'язаннями [2].

Резерви відносяться до витрат банків, суттєво впливаючи на фінансовий результат та на об'єкт оподаткування податком на прибуток. Проблемою довгий час було те, що облікові підходи до формування банківських резервів та вимоги НБУ відрізнялись між собою та призводили до відмінностей у розмірі сформованих банками резервів у системі бухгалтерського обліку від резервів, сформованих з метою визначення бази оподаткування податком на прибуток підприємств.

Згідно з вимогами законодавства, банки ведуть облік і складають звітність за Міжнародними стандартами фінансової звітності (далі – МСФЗ) [1]. МСФЗ висувають низку вимог для формування резервів, які відрізняються від методики формування банківських резервів, що міститься в Постанові НБУ №23 від 25.01.2012 р. «Про затвердження Положення про порядок формування та використання банками України резервів для відшкодування можливих втрат за активними банківськими операціями» (далі – 23 інструкція) [2]. Відповідно, до 2014 року з метою складання фінансової звітності банки формували резерви згідно з вимогами МСФЗ, а з метою складання статистичної звітності та для цілей оподаткування податком на прибуток підприємств – відповідно до 23 інструкції. Враховуючи зміни в законодавстві, що вступили в дію з 2015 року, банки фактично отримали право при визначенні об'єкта оподаткування податком на прибуток підприємств формувати резерви згідно з вимогами МСФЗ, при цьому стоїть питання щодо скасування 23 інструкції, яке очікувано відбудеться найближчим часом.

Далі більш детально проаналізуємо зміни в законодавстві стосовно оподаткування банківських установ. Відомо, що в кінці грудня 2014 року були прийняті законодавчі акти, якими були внесені істотні зміни в Податковий кодекс України, більша частина яких набула чинності з 01.01.2015 р. Зокрема, зміни в порядок визначення об'єкта оподаткування податком на прибуток зробив Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо податкової реформи» від 28.12.2014 р. № 71-VIII [4].

За новим визначенням об'єкта оподаткування податком на прибуток підприємств, що містить ст. 134 Податкового кодексу України (далі – ПКУ) [3], з 01.01.2015 року прибуток з метою оподаткування для банків встановлюється з фінансового результату до оподаткування, сформованого за даними фінансової звітності відповідно до МСФЗ, відкоригованого на різниці, які передбачені ПКУ (податкові різниці). Це можна сформулювати наступним виразом:

$$\text{Об'єкт оподаткування} = \text{Фінансовий результат за МСФЗ} \pm \text{Податкові різниці.} \quad (1)$$

У чинній редакції ПКУ серед податкових різниць можна виділити наступні, які є особливо актуальними для банківських установ:

- 1) при формуванні резервів (+/-);

---

2) за операціями з цінними паперами;

3) для фінансових установ (у тому числі банків), у яких сума боргових зобов'язань, що виникла за операціями з пов'язаними особами-нерезидентами, перевищує 10-кратний розмір власного капіталу, сума всіх відсотків за кредитами, позиками та іншим борговим зобов'язанням (а також депозити, операції РЕПО, фінансовий лізинг), що перевищує 50 % суми фінансового результату до оподаткування, збільшеного на фінансові витрати і суму амортизаційних відрахувань за даними фінансової звітності, буде зніматися з фінансового результату для оподаткування (станом на 01.01.2015 такий ліміт становить 60 млрд грн без урахування можливих резервів за результатами аудиту);

4) різниці за операціями з роялті як з резидентами, так і нерезидентами (-);

5) перевищення звичайних цін над контрактними для операцій з нерезидентами – пов'язаними особами та нерезидентами, зареєстрованими в юрисдикціях, у яких ставка податку на прибуток більш ніж на 5 % нижча, ніж в Україні (+/-) відповідно до переліку, затвердженого КМУ [5];

6) амортизаційні різниці та інші різниці, пов'язані з обліком основних засобів, а також нарахування амортизації, операції придбання, вибуття, переоцінки основних засобів і нематеріальних активів (при цьому слід враховувати, що не належить до зменшення оподатковуваного прибутку амортизація невірних об'єктів (+/-);

7) витрати на благодійність;

8) від'ємний об'єкт оподаткування податком на прибуток попередніх звітних періодів (-).

Далі розглянемо вплив наведених податкових різниць на об'єкт оподаткування податком на прибуток.

1. *Різниця при формуванні резервів.* Змінено розрахунок суми резервів, які можуть вноситися в оподаткування. Для розрахунку ліміту резервів застосовується одна з менших величин (п. 139.3.3 ПКУ):

1) 20 % сукупної балансової вартості активів (на 2015 рік 30 % на 2016 р. – 25 %), знецінення яких визнається шляхом формування резервів відповідно до даних фінансової звітності звітного періоду;

2) Розмір кредитного ризику за активами відповідно до вимог НБУ на кінець звітного податкового періоду (року).

На 01.01.2015 р. банки зобов'язані здійснити перерахунок резерву за вимогами МСФЗ. Якщо сума резервів, перерахована за МСФЗ, не перевищує або дорівнює 30-відсоткового ліміту, така сума резервів і вважатиметься резервом, створеним на 1 січня 2015 року відповідно до нових правил ПКУ, а різниця (+/-), яка виникне між сумою резервів по МСФЗ та за правилами, затвердженими Постановою НБУ №23, буде амортизуватися в податковому обліку рівними частинами протягом трьох років. Якщо сума резервів, розрахована за МСФЗ на 01.01.2015 року, перевищує 30 %-й ліміт, то сума такого перевищення не приймається в розрахунок коригувань оподатковуваного результату на 01.01.2015 р., тобто фактично відбувається прощення.

Резерви під зобов'язання з кредитування, гарантії, поручительства, акредитиви, акцепти, авалі належать до об'єкта оподаткування податком на прибуток в звітному періоді їх використання, а не створення.

Крім того, змінено правила використання страхового резерву, витрати на створення якого до 01.01.2015 р. вносилися в об'єкт оподаткування. Правила списання безнадійної заборгованості за рахунок страхового резерву за умови прострочення кредиту або відсотків більше 180 днів, відповідно до вимог Постанови НБУ від 01.06.2011 р. №172 [6], для цілей оподаткування з 01.01.2015 року не діють.

Списання активу за рахунок податкового резерву можливо лише за умови відповідності його оновленим у 2015 році ознакам безнадійної заборгованості, викладеним у п. 14.1.11 ПКУ [3]:

1) заборгованість за зобов'язаннями, щодо яких минув строк позовної давності;

2) прострочена заборгованість померлих осіб, за відсутності спадкового майна, на яке може бути звернено стягнення;

3) прострочена заборгованість осіб, які у судовому порядку визнані безвісно відсутніми, оголошені померлими;

4) заборгованість фізичних осіб, прощена кредитором, за винятком осіб, пов'язаних з кредитором, та осіб, які перебувають (перебували) з кредитором у трудових відносинах протягом останніх трьох років з моменту списання;

5) заборгованість не перевищує мінімального розміру безспірних вимог кредитора для порушення справи про банкрутство (не більше 300 мінімальних заробітних плат, тобто 365,4 тис грн у 2015 році), а для фізичних осіб – 50 % однієї мінімальної заробітної плати (у 2015 році – 609 грн). Така заборгованість визнається безнадійною, якщо дії кредитора, спрямовані на примусове стягнення, не привели до її погашення.

6) активів у вигляді корпоративних прав або боргових цінних паперів, емітент яких вважається банкрутом або ліквідованим;

---

7) заборгованість, стягнення якої стало неможливим у зв'язку з форс-мажорними обставинами при їх підтвердженні в порядку, передбаченому законодавством.

Суми резервів, використаних на покриття проблемної заборгованості, яка не відповідає наведеним вище критеріям, буде збільшувати фінансовий результат до оподаткування відповідного звітнього періоду.

Ці правила поширюються і на операції з переуступки боргу, тобто сума резерву, що використовується на часткове покриття заборгованості, яка не відповідає вимогам статті 14.1.11. ПКУ, буде збільшувати об'єкт оподаткування, що може призводити до виникнення значних різниць між фінансовим результатом і об'єктом оподаткування.

З наведеного вище зробимо висновок, що банкам можна порекомендувати вжити наступних запобіжних заходів:

1. Враховуючи нові підходи до відображення в податковому обліку резервів і очікувань щодо припинення дії Постанови НБУ №23, банкам необхідно звернути підвищену увагу на процес щомісячного/щоквартального формування резервів за правилами МСФЗ.

2. Переглянути та вирівняти валютну структуру резервів за МСФЗ і Постановою НБУ №23.

3. Здійснювати списання кредитів тільки за умови виконання критеріїв безнадійної заборгованості в розумінні ПКУ, а також забезпечити відповідний контроль за дотриманням такого підходу.

4. З метою планування податкового навантаження здійснювати продаж кредитів з урахуванням оцінки впливу на фінансовий результат до оподаткування.

2. *Різниця за операціями з цінними паперами.* Спрощено податковий облік операцій з цінними паперами. Фінансовий результат за операціями з цінними паперами визначається за правилами бухгалтерського обліку. У податкові різниці потрапляє негативний результат за звітний період (рік). При цьому позитивний фінансовий результат не обкладається окремо податком на прибуток, як це було до 01. 01. 2015 р., а вноситься в загальний фінансовий результат до оподаткування:

- позитивний фінансовий результат від продажу цінних паперів вноситься в загальний результат до оподаткування;
- негативний фінансовий результат враховується в окремому обліку і може бути зарахований у зменшення позитивного результату наступних звітних періодів до повного закриття.

Коментована зміна в податковому законодавстві є позитивною порівняно з правилами, що діяли до 2014 року, що передбачали окреме оподаткування результату від операцій з купівлі-продажу цінних паперів. Такий порядок призводив до того, що при загальному негативному значенні об'єкта оподаткування, але позитивному результаті від купівлі-продажу цінних паперів, банки зобов'язані були платити податок на прибуток.

Без змін залишились підходи до оподаткування низки наступних операцій. Так, як і раніше, за правилами МСФЗ здійснюється оподаткування таких операцій:

- операції з розміщення, погашення, викупу та подальшого продажу, конвертації цінних паперів власного випуску;
- операції РЕПО, операції з векселями та інші операції з цінними паперами, які відповідно до стандартів бухгалтерського обліку визнаються кредитними;
- операції з деривативами.

Безперечно, позитивною зміною для банківських установ є скасування акцизного податку з операцій з продажу цінних паперів, деривативів – з моменту його введення у 2013 році банки сплачували досить значні суми податкових зобов'язань щодо цінно-паперового акцизу.

3. *Різниця, що виникають при здійсненні фінансових операцій (ст. 140 ПКУ).* Найбільш складна і подекуди суперечлива група податкових різниць. Розглянемо основні з них, що стосуються оподаткування банківських установ.

3. 1. Однією з норм ст. 140 ПКУ передбачено, що платник, у якого сума боргових зобов'язань за кредитами, позиками, депозитами, операціями РЕПО, зобов'язаннями за договорами фінансового лізингу та іншим запозиченням, незалежно від їх юридичного оформлення, за операціями з пов'язаними особами-нерезидентами, перевищує суму власного капіталу більш ніж у 10 разів, має право внести до зменшення оподаткованого результату тільки ту частину нарахованих у бухгалтерському обліку відсотків за всіма кредитами та іншими борговими зобов'язаннями, яка не перевищує 50 % фінансового результату до оподаткування, збільшеного на суму фінансових витрат та суми амортизації за даними фінансової звітності звітнього податкового періоду. Для розрахунку максимально допустимої величини приймаються середнє арифметичне боргових зобов'язань і власного капіталу на початок і кінець звітнього періоду (року).

Відсотки, що перевищують суму обмеження, можуть вноситися в оподаткування майбутніх податкових періодів у сумі, зменшеній щорічно на 5 %, до повного її погашення, але з урахуванням попередніх обмежень.

Слід зауважити, що така норма на практиці вимагає додаткових коментарів і уточнень з боку контролюючих органів, оскільки нормативними актами не передбачено нюансу оподаткування зазначеної норми при негативному фінансовому результаті і від'ємному значенні власного капіталу. Існує ризик, що фіскальними органами буде трактуватися ця норма, як така, що забороняє підприємствам з іноземними інвестиціями і недостатньою сумою власного капіталу, що має негативний фінансовий результат (збиток), вносити в оподаткування відсотки, нараховані за всіма кредитами, депозитами та іншим борговим зобов'язанням.

3.2. Податкові різниці, що виникають при виплаті роялті. По-перше, розглядаючи особливості оподаткування роялті, слід зазначити, що з 2015 року для цілей оподаткування змінено поняття «роялті» (п. 14.1.255 ПКУ) – введені додаткові обмеження щодо визнання тих чи інших платежів роялті. Так, починаючи з 2015 року, не вважаються роялті платежі, отримані:

- як винагорода за використання комп'ютерної програми, якщо умови використання обмежені функціональним призначенням такої програми та її відтворення обмежене кількістю копій, необхідних для такого використання (використання «кінцевим споживачем»);
- за придбання примірників (копій, примірників) об'єктів інтелектуальної власності, які втілені в електронній формі, для використання за своїм функціональним призначенням для кінцевого споживання.

Тобто, для цілей оподаткування, витрати на придбання прав використання комп'ютерного програмного забезпечення (ПО Microsoft, офісні, антивірусні, Б2, Ліга та інші програми) не будуть роялті, отже, вартість таких витрат буде збільшена на 20 % ПДВ. У зв'язку з цим, у банків потенційно можуть зростати витрати на оплату таких платежів.

Крім того, повністю не належать до об'єкта оподаткування податком на прибуток (тобто збільшують фінансовий результат до оподаткування, розрахований за правилами бухгалтерського обліку) витрати у вигляді роялті, виплачених на користь (за винятком випадків, коли платник визначає ціни на такі витрати за правилами трансфертного ціноутворення):

- нерезидентів, які зареєстровані в юрисдикціях, у яких ставка податку на прибуток більш ніж на 5 % менша, ніж в Україні;
- нерезидентів, які не є бенефіціарними (фактичними) отримувачами роялті, за винятком випадків, коли власником роялті таке право передано іншим особам;
- резидентів, які звільнені від сплати податку на прибуток або сплачують податок за ставкою нижче 18 %.

Таким чином, витрати на придбання прав користування програмним забезпеченням з обмеженням функціонального призначення таких програм, придбання примірників (копій, примірників) об'єктів інтелектуальної власності, які втілені в електронній формі, у нерезидентів потенційно збільшуються на 38 % (20 % ПДВ і 18 % податок на прибуток) і спонукають до необхідності додаткових дій банку відносно оподаткування таких послуг ПДВ – за правилами оподаткування ПДВ операцій з імпорту послуг.

4. *Податковий облік окремих операцій.* На відміну від попередньої редакції, чинна не містить обмежень щодо внесення в об'єкт оподаткування податком на прибуток наступних витрат:

- на організацію представницьких витрат;
- на забезпечення співробітників форменим/спецодягом, взуттям, засобами індивідуального захисту;
- на професійну підготовку, перепідготовку та підвищення кваліфікації співробітників (але при цьому, як і раніше ці суми підлягають оподаткуванню ПДФО за умови відсутності контракту про відпрацювання у роботодавця не менше 3 років);
- витрати на відрядження співробітників, при цьому документальне підтвердження витрат і дотримання встановленого ліміту таких витрат необхідно для вилучення таких сум з оподаткованого доходу фізичних осіб (п. 170.9 ст. 170 ПКУ).

Звертаємо увагу на те, що згідно з п. 20.1.3 ПКУ за контролюючим органом залишилося право визнання в судовому порядку угод недійсними. При виявленні таких фактів податкові органи будуть оскаржувати не тільки їх відображення в податковому обліку, але і в бухгалтерському, оскільки з 01.01.2015 р. контролюючим органам дані додаткові права перевірятимуться:

- правильність ведення бухгалтерського обліку відповідно до стандартів обліку (п. п. 20.1.43).
- правильність та повнота визначення доходів, витрат і фінансового результату до оподаткування за даними бухгалтерського обліку (п. п. 20.1.44 ПКУ).

У 2015 р. штрафні санкції до платників податку на прибуток за порушення порядку обчислення, правильності заповнення податкових декларацій з податку на прибуток та повноти його сплати не застосовуються (п. 33 підрозділу 10 розд. ХХ ПКУ).

У чинній редакції ПКУ врегульовано податковий період, що застосовуються для нарахування та сплати податку на прибуток. Тепер такий період дорівнює календарному року, за винятком єдиного випадку, передбаченого ст. 57 ПКУ, коли декларація з податку на прибуток подається поквартально, і

відповідно поквартальній сплаті підлягає і сам податок. Термін подачі податкової декларації з прибутку продовжено до 1 червня року, наступного за звітним – цей термін почне застосовуватись до періодів, що настають після 1. 01. 2015 року. Незмінною залишилась базова ставка податку на прибуток – вона залишена на рівні 18 %.

Нововведенням є те, що сума податку на прибуток, що підлягає сплаті до бюджету, зменшується на суму сплаченого податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки. При цьому слід пам'ятати, що за умови від'ємного об'єкта оподаткування податком на прибуток у поточному звітному періоді право зменшити податок на прибуток на суму податку на нерухоме майно на наступні податкові періоди не переноситься.

5. *Витрати за операціями з нерезидентами і трансферне ціноутворення (ТЦО).* З 2015 року суттєво змінено умови оподаткування контрольованих операцій. Найголовніша зміна — переглянуто перелік платників, на яких поширюється трансфертне ціноутворення. Починаючи з 1.01.2015 р. до контрольованих операцій належать:

- господарські операції, які впливають на об'єкт оподаткування сторін (сторони) таких операцій, що здійснюються платниками податків із пов'язаними особами — нерезидентами;
- господарські операції з продажу товарів через комісіонерів-нерезидентів. Ці операції є контрольованими незалежно від статусу покупця товарів (ним може бути як резидент, так і нерезидент).
- господарські операції, які впливають на об'єкт оподаткування платника податків, одна зі сторін яких — нерезидент, зареєстрований у державі (на території), що належить до переліку держав (територій), затверджених Кабінетом Міністрів України (пп. 39.2.1.2 ПКУ). Наразі для визначення таких держав можна орієнтуватися на перелік, затверджений розпорядженням КМУ від 25.12.2013 р. № 1042-р [5]. Причому до даного переліку додатково мають потрапляти не лише країни зі ставкою податку на прибуток меншою, ніж в Україні, на 5 % і більше, але й країни, які не розкривають у публічному доступі інформацію про структуру власності юросіб, а також держави, з якими Україна не уклала міжнародні договори з положеннями про обмін інформацією.

При цьому встановлено додаткові критерії для визначення переліку пов'язаних осіб. Зокрема особи можуть бути визнані пов'язаними не тільки через формальне володіння корпоративними правами, але також на підставі того факту, що сума боргових зобов'язань (або гарантованих зобов'язань), наданих однією особою на користь іншої, перевищує суму власного капіталу більш ніж у 10 разів.

Щодо визначення порогу контрольованості операцій, 50-мільйонний критерій у чинній редакції ПКУ скасовано. Вартісних критеріїв сьогодні два. У ст. 39 ПКУ дані критерії викладені наступним чином:

1. Масштаб діяльності. Загальний обсяг доходу платника податків та/або його пов'язаних осіб від усіх видів діяльності, який ураховується при визначенні об'єкта обкладення податком на прибуток підприємств, перевищує 20 млн грн за відповідний податковий (звітний) календарний рік.

2. Вартість операцій. Обсяг групи таких господарств платника податків та/або його пов'язаних осіб з одним контрагентом перевищує 1 млн грн (без ПДВ) або 3 % доходу платника податків, який враховується при визначенні об'єкта обкладення податком на прибуток підприємств, за відповідний податковий (звітний) рік.

Крім того важливою зміною є збільшення відповідальності за неподання Звіту про контрольовані операції і при неправильному (не в повному обсязі) визначенні переліку контрольованих операцій:

- 100 розмірів мінімальної заробітної плати, встановленої законом на 1 січня податкового (звітного) року, – в разі ненадання (несвоєчасного подання) звіту про контрольовані операції (121,8 тис. грн у 2015 р.);
- 5 % суми контрольованих операцій, які не задекларовані у звіті;
- 3 % від суми контрольованих операцій, по яких не було подано документацію на запит контролюючого органу про окрему контрольовану операцію, але не більше 200 розмірів мінімальної заробітної плати за всі незадекларовані контрольовані операції (максимально – 243,6 тис. грн у 2015 р.).

Правила визначення звичайної ціни поширені також на операції, пов'язані з придбанням товарів, послуг у нерезидентів, які зареєстровані в державах низькоподаткової юрисдикції згідно з переліком, затвердженим Кабінетом Міністрів України, а також на користь резидентів, зареєстрованих як неприбуткові організації. До оподаткування в таких випадках можуть бути внесені тільки витрати на придбання товарів, необоротних активів, робіт, послуг, якщо ціна відповідає звичайній ціні, яка обґрунтована правилами ст. 39 ПКУ, в іншому випадку до оподаткування може бути внесено тільки 70 % вартості понесених витрат (п. 140.5.4 ПКУ).

Враховуючи те, які вимоги висуваються до оподаткування (не нижче звичайної ціни), документальне оформлення та звітування за контрольованими операціями, об'єктивним є те, що суб'єктам господарювання бажаним було б їх уникати. Звісно, є випадки, коли це неможливо, і тоді платник

податків планує свої витрати, пов'язані з наявністю контрольованих операцій, разом із оплатою праці працівників, що будуть оформляти відповідну документацію для підтвердження звичайної ціни контрольованих операцій та складати звіт, а також оцінює свої ризики.

При цьому звертаємо увагу на те, що на сьогодні Верховною радою розглядається законопроект, у якому передбачається уточнення окремих норм щодо регулювання ТЦО, а саме:

- вилучити норми, які застосовують правила трансферного ціноутворення при оподаткуванні ПДВ;
- збільшити з 5 до 20 млн грн обсяг контрольованих операцій з одним контрагентом, при досягненні якого платники податків зобов'язані подавати звіт про такі контрольовані операції;
- уточнити визначення пов'язаних осіб, а саме: при визначенні критеріїв пов'язаності осіб збільшити з 20 % до 50 % частку володіння корпоративними правами кожної особи в наступній юридичній особі в ланцюгу;
- законодавчо закріпити необхідність визначення переліку товарів, які мають біржове котирування КМУ;
- уточнити порядок взаємодії територіальних органів із центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну податкову і митну політику, якщо такий територіальний орган виявив факти проведення платником контрольованих операцій, звіт про які не подано;
- зменшити штраф за недекларування контрольованих операцій — з 5 % до 1 % суми не задекларованих у звіті контрольованих операцій; — внести технічну правку щодо визначення рівня рентабельності контрольованих операцій в умовах трансферного ціноутворення, визначення звичайної ціни тощо.

Отже, підсумовуючи зміни в механізмі оподаткування податком на прибуток, можна стверджувати, що в плані рівня податкового навантаження вони є позитивними для банків, але на фоні загальної складної ситуації в банківському секторі очікувано призведуть до прискорення падіння податкових надходжень до бюджету.

Податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки. Внесеними змінами в ПКУ розширена база оподаткування. Об'єктом податку на нерухоме майно з 1 січня 2015 є всі об'єкти нерухомості – як житлової, так і нежитлової, в тому числі – їх частина, що перебуває у власності юридичної або фізичної особи. Раніше об'єктом оподаткування була лише житлова нерухомість. Виняток становлять: держвласність; нежитлова нерухомість аграрного сектора, промисловості; мафи, кіоски, ринки; гуртожитки.

Для житлової нерухомості, що є власністю фізичних осіб, визначена частина площі, що не оподатковується податком на нерухоме майно (60 м². для квартир, 120 м². – для житлових будинків, 180 м². сукупно, якщо фізична особа одночасно володіє і квартирую, і житловим будинком).

Базою оподаткування є загальна площа об'єкта житлової та нежитлової нерухомості (в тому числі – її частина). База оподаткування визначається платником податку – юридичною особою самостійно на підставі документів на право власності на відповідний об'єкт. Ставка податку за 1 кв. метр загальної площі об'єктів житлової та нежитлової нерухомості встановлюється місцевими органами у розмірі, що не перевищує 2 % мінімальної заробітної плати в рік. У 2015 році ця ставка не повинна перевищувати 1 %. Звітність річна, подається до 20 лютого звітного року. Оплата податку юридичними особами здійснюється щоквартальними авансовими платежами.

Земельний податок. З 01.01.2015 р. збільшено розмір ставок земельного податку. Ставка податку за земельні ділянки, нормативну грошову оцінку яких проведено, встановлюється у розмірі (п. 274.1 ст. 274 ПКУ):

- не більше 3 % їх нормативної грошової оцінки;
- не більше 1 % а для с / г угідь від їх нормативної грошової оцінки;
- не більше 12 % їх нормативної грошової оцінки за земельні ділянки, що перебувають у постійному користуванні суб'єктів господарювання. Раніше для таких земельних ділянок діяла ставка 1 %;
- нормативну грошову оцінку яких не проведено, за земельні ділянки, розташовані за межами населених пунктів, – в розмірі не більше 5 %.

Водночас, якщо сільська, селищна або міська рада не прийняли рішення про встановлення відповідних місцевих податків, разом із платою за землю, то до їх прийняття платники податків виходять з мінімальних ставок, встановлених ПКУ, а по землі – ставок, що діяли до 01.01.2015 р. з використанням коефіцієнта індексації – 1,249.

Нововведенням є те, що при переході права власності на будівлю земельний податок за земельні ділянки, на яких розташовані ці будівлі, сплачується з дати держреєстрації права власності на земельну ділянку (до 1 січня 2015 року – з дати реєстрації права власності на нерухомість).

Як власники приміщень і земельних ділянок, банки стають платниками податку на майно (який тепер з 2015 року містить податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки і земельний

податок), отже, мають враховувати зазначені платежі (подекуди досить значні) при оцінюванні загального рівня свого податкового навантаження.

Висновки та перспективи подальших розвідок

За результатами проведеного дослідження нових умов оподаткування банківських установ та їх впливу на податкове навантаження і умови господарювання, можна зробити загальний висновок про те, що загалом податкове навантаження щодо сплати податку на прибуток підприємств для банківських установ очікувано знизиться, але додаткові ризики спричинює те, що органам Державної фіскальної служби тепер надано право проводити перевірки правильності ведення бухгалтерського обліку, визначення доходів, витрат і фінансового результату відповідно до міжнародних стандартів фінансової звітності.

З метою оптимізації податкового навантаження при оподаткуванні об'єктів житлової та нежитлової нерухомості, платежів за землю, банкам слід провести інвентаризацію правовстановлюючих документів на об'єкти житлової, нежитлової нерухомості, документального оформлення земельних ділянок, що перебувають у власності, користуванні, оренді банківських установ з метою запобігання порушенням у вигляді неподання звіту за окремими об'єктами нерухомості (звітність подається за місцем знаходження таких об'єктів) та несплати даних платежів, що потенційно тягне за собою ризики застосування фінансових санкцій.

Список літератури

1. Міжнародні стандарти фінансової звітності (МСФЗ, МСФЗ для МСП, включаючи МСБО та тлумачення КТМФЗ, ПКТ) [Електронний ресурс]: IASB; Список, Стандарт, Міжнародний документ від 01.01.2012 р. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/929_010.
2. Про затвердження Положення про порядок формування та використання банками України резервів для відшкодування можливих втрат за активними банківськими операціями [Електронний ресурс]: постанова НБУ №23 від 25.01.2012 р. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0231-12>.
3. Податковий кодекс України [Електронний ресурс] від 02.12.2010 р. № 2755-VI. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
4. Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо податкової реформи [Електронний ресурс]: закон України від 28.12.2014 р. № 71-VIII. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/71-19>.
5. Про затвердження переліку держав (територій), у яких ставки податку на прибуток (корпоративний податок) на 5 і більше відсоткових пунктів нижчі, ніж в Україні [Електронний ресурс]: Розпорядження КМУ від 25.12.2013 р. N 1042-р. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1042-2013-%D1%80>.
6. Про затвердження Порядку відшкодування банками України безнадійної заборгованості за рахунок резерву [Електронний ресурс]: постанова правління НБУ від 01.06.2011 р. №172. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0722-11>.
7. Банківська система 2015: виклики та перспективи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=14741673>.

References

1. International Accounting Standards Board (IASB): International Financial Reporting Standards (International Document). (2012). Retrieved from: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/929_010 (in Ukrainian).
2. National Bank of Ukraine: On Approval of the Procedure on the Order of Formation and Use by Banks of Ukraine of Reserves to Compensate Possible Losses on Active Banking Operations (Resolution of the Board of the National Bank of Ukraine). (2012). Retrieved from <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0231-12> (in Ukrainian).
3. The Verkhovna Rada of Ukraine: Tax Code of Ukraine (The Code of Ukraine). (2010). Retrieved from: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (in Ukrainian).
4. The Verkhovna Rada of Ukraine: On Amendments to the Tax Code of Ukraine and Certain Legislative Acts of Ukraine on tax reform (Law of Ukraine). (2014). Retrieved from: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/71-19> (in Ukrainian).
5. The Cabinet of Ministers of Ukraine: On Approving the List of States (Territories), in Which the Rate of Income Tax (Corporate Tax) is for More than 5 Percentage Points Lower than in Ukraine (Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine). (2013). Retrieved from: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1042-2013-%D1%80> (in Ukrainian).

-
6. *National Bank of Ukraine: On Approving the Procedure of Reimbursement by Ukraine's Banks of Bad Debts against Allowance (Resolution of the Board of the National Bank of Ukraine). (2011). Retrieved from: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0722-11> (in Ukrainian).*
  7. *Banking System 2015: Challenges and Prospects. (2015). Retrieved from: <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=14741673> (in Ukrainian).*

Стаття надійшла до редакції 07.05.2015 р.